

liště stupně HD3 a časně laténského sídliště je nová lokalita ve Vyškově, která ovšem čeká na svoje vyhodnocení.

Nelze se ztotožnit s názorem, že vekerzugské kmeny s velkými agresivními projevy, které projevily ve všech dosud jimi obývaných oblastech, se změnilly v Karpatské kotlině v obchodníky prodávající své výrobky (mezi nimi vojenské technické inovace) na hranicích Moravy místním obyvatelům. Oblast jižní Moravy byla přítomností nositelů VK v průběhu stupně HD2 jistě silně zasažena. Celospolečenské změny, které se udály v tomto období na Moravě v prostoru HK, spojují s přítomností nositelů VK a nehodnotím domácí vývoj odtažitě od vývoje v Karpatské kotlině. Nicméně toto území nepatřilo dlouhodobě ke sféře VK a zůstalo i nadále přimknuto k západní keltické oblasti (Romsauer, 1996, 438).

Území HK na Moravě a kalenderberské kultury v Dolním Rakousku představuje západní okraj rozšíření předmětů VK v širokém spektru její náplně.

J. Chochorowski hovoří přímo o skýtské penetraci, o rabovacích výpravách ve střední Evropě a dochází k závěru, že se Skýtové stali „nosieli změn“. Časově řadí tyto změny na počátek jejich přítomnosti v Karpatské kotlině, tedy 2. pol. 6. stol., jinde dokonce přesněji do 4. čtvrtiny 6. stol. (Chochorowski 1985, 151). Z. Bukowski vidí v oblasti Moravy oblast, přes kterou se „Skýtové“ dostávali dále na sever do Slezska a Lužice. Stejně tak byla zasažena i oblast Čech osídlených Kelty. Zničení lužických hradišť dává do spojitosti s krátkodobou invazí, ohraničenou léty 550 – 500 př. n. l. Bohatý skýtský hrob z Witaskowa datuje k roku 500 př. n. l. Zničení hradiska Molpír u Smolenic klade do souvislosti s tímto tažením nebo taženými (Bukowski 1981, Novotný – Novotná 1993). Z důvodů uvedených výše se domnívám, že možnosti těchto tažení přes Moravu jsou reálné i přes jejich odmítnutí H. Parzingerem a S. Stegmann-Rajtárovou (1988, 175) na základě rozborů nálezů z Molpíru u Smolenic. Bude nutno s nimi počítat, ne jak se na základě soudobých znalostí o počátku VK domnívali Z. Bukowski a J. Chochorowski kolem roku 500 př. n. l., ale již v průběhu 2. pol. 6. stol., snad již kolem roku 550 př. n. l. Do tohoto rámce chronologicky zapadá kultiště v Býčí skále, hradiska Molpír u Smolenic i uložení hrobu 117 z Vojkovic.

HK zažívá v první části stupně HD2 dobu svého vrcholného rozkvětu, který je v následném období vystřídán nápadným úpadkem.

Vekerzugské nájezdy na západ a severozápad na konci 6. stol. představovaly asi hospodářskou katastrofu velkého rozsahu, zasáhly zejména Moravu, Slezsko a Lužici. J. Bouzek k těmto událostem dodává: „I když si můžeme představit, že vekerzugské trojhranné šipky na zničených hradištích mohly být převzaty i místními obyvateli, nemůžeme celý řetězec událostí vyložit jinak, než nám dovoluje celková historická situace ve střední Evropě“ (doslov v Smirnov 1980, 182).

14. Keramika řecké výrobní tradice

Zcela unikátním nálezem v prostoru HK, je nález ze sídliště Těšetice „Sutny“ ZV. Jde o čtyři masivní fragmenty lahvovité nádoby velkých rozměrů v objektech č. 1511, 1525, 1564 a 1640 (viz obj. 1640/22). Jedná se torzo nádoby, jejíž původ je nutno hledat u hrnčírů obeznámených s výrobními postupy řeckého hrnčírství z oblasti Černého moře (Golec 2002a).

Zjištěná fakta lahvovité nádoby z Těšetic: 1. světle šedá barva, 2. hlína je jemně plavená, 3. výrazné stopy po hrnčířském kruhu na vnitřní straně, 4. na dně se nachází podstava, 5. tloušťka střepu nad dnem nádoby přesahuje 30 mm! 6. ve střední části ostré odsazení hrdla a středu, 7. nádoba má výrazně dvojkónické stlačené tělo, 8. vnější strana byla pečlivě vyhlazena, aby zakryla stopy po kruhu a pokryta množstvím drobných rýžek, 9. na dně soustředné kruhy po vytáčení, 10. stěny mají výrazné rozdíly v tloušťce, pozůstatek po vytáčení, 11. kvalitní výpal.

Nezvyklé fragmenty působí velice cizorodě v keramickém inventáři HK a nepodobají se jí v žádném ohledu. Jde o dolní část lahvovité nádoby, amfory nebo džbán. Pravděpodobně jde lahvovitou nádobu, tyto jsou v Karpatské kotlině zastoupeny nejčastěji. Několik podobných sídlištních nálezů pochází z jihozápadního Slovenska a Maďarska, ovšem jsou většinou nepublikovány. Jedinou blízkou analogií je nález ze Slovenska, z lokality Hubina, okr. Trnava. Jde o láhev ze sídlištního objektu a je datována do 2. pol. 6. stol. (*Romsauer – Pieta 1992, 220*). Tato celá lahvovitá nádoba je těšetickému nálezu nápadně podobná a to rozměrově i tvarově. Porovnání obou nádob ukazuje:

	Těšetice	Hubina
podstava	ano	ano
mírně vklepnuté dno	(nelze zjištit)	ano
výrazné odsazení ve středě	ano	ano
stlačené dvojkónické tělo	ano	ano
masivní tloušťka u dna	ano	ano
průměr odsazení středu	přibližně 50 cm	přibližně 50 cm
průměr dna	přibližně 15-20 cm	21 cm
výška dno až rozhraní středu	přibližně 25-30 cm	27 cm
engoba šedé barvy	ano	ne
engoba krémové barvy	ne	ano

Těšetická nádoba je ovšem pouze rekonstrukcí, která je vytvořena na základě čtyř střepů, pocházejících dokonce ze čtyř různých objektů. Zejména její míry je nutno brát s malým rozptylem, který ovšem není velký, protože u nádoby točené na kruhu je jistá její souměrnost. Podstatný rozdíl obou nádob tkví v existenci engoby krémové barvy na hubinské lahvi, která v Těšeticích zjištěna nebyla, tato nádoba je šedá. Tento technologický postup silně upomíná na výrobní postupy používané v Černomoří a domácím halštatským kulturaám je cizí. Šedá barva je u nádob tohoto typu dominantní a ostatní fragmenty lahvi z hubinského celku i jiných lokalit mají toto zabarvení povrchu. Těšetická nádoba má dále do hladka vyleštěnou vnější stranu nesoucí na sobě stopy hlazení nějakým předmětem v podobě mnoha velice jemných rýžek, pokrývající celý povrch nádoby v různých směrech. Vnitřní strana má ponechány stopy po vytáčení na kruhu.

Hubinská láhev je celá, má i horní část. Ta se skládá z nálevkovitého hrdla, dvou vodorovných žeber na rozhraní hrdla a středu. Okraj je římsovitě zesílený, od spodního žebra se nádoba rozšiřuje až po ostré rozhraní ve středu nádoby. Tyto nádoby nemají na jihozápadním Slovensku ani Moravě žádné předlohy. Použití hrnčířského kruhu, celkové morfologické znaky a v Hubině navíc světlá engoba ukazují na vztah

k řecké keramice archaického období z osad na pobřeží Černého moře. Nejvěrnější analogie pocházejí až z rhódských nádob řazených k výzdobnému stylu Fikellura, rozšířených v oblasti západního pobřeží Černého moře. Tyto se vyznačovaly mírně stlačeným středem, jejich tělo bylo dvojkónické, rozevřené hrdlo bylo odděleno od středu žebrem. Charakteristické bylo potažení povrchu engobou a kresba tzv. stylu divokých koz. Jedná se o luxusnější kategorii keramiky (*Romsauer - Pieta 1992, 215*).

Hubinský nález se nachází již v prostoru existence VK, zde rozšířené od pol. 6. stol., tj. ve stupni HD2. V hrobech VK se nachází několik větších nádob točených na kruhu, které nesou jasné znaky řeckých předloh. Pocházejí až z Maďarska a jsou to nádoby z pohřebiště v Tápiószele nebo Szentés-Vekerzug. Jsou ovšem menší než nádoby z Hubiny a Těšetic, jejich průměr je do 30 cm a jsou poměrně nedbale zhotovené. Jde snad o výrobky určené k pohřebním účelům. Jsou to specifické produkty VK z místních dílen, ve kterých byly cizí předlohy přetvořeny podle lokálních požadavků. Zajímavý je i další inventář hubinského objektu, který jasně poukazuje na řecké vlivy. Jde o fragment nádoby s masivním, vytaženým uchem, točený na kruhu s analogiemi právě v hrobech v Tápiószele a Szentés-Vekerzug. Celkově je hubinský celek autory přiřazen k VK a je datován do stupně HD2, do 2. pol. 6. stol., a pochází z nejstaršího období VK. Do stejného časového období je datován i nález z Těšetic a řadím ho mezi nálezy, které je nutné chronologicky i geograficky řadit k VK.

Některé další analogie předloh podobné keramiky lze najít ve vzdálených oblastech, jejichž materiálová báze souvisí s VK a černomořskými vlivy. Jde např. o nádobu z lokality Atenica (Čačak), která leží v západním Srbsku. Jedná se hrob, který obsahoval nádobu velkých rozměrů, točenou na kruhu, se stlačeným dvojkónickým tělem. Nádoba řeckého původu je datovaná do 2. pol. 6. stol. Na horní části nádoby je jedno masivní vytažené žebrované ucho a výlevka na hrdle. Na rozhraní hrdla výdutě jsou dvě žebra, na dně se nachází podstava. Žlábkované ucho bylo fragmentálně nalezeno také v Hubině, jiné ucho bylo zase ostře zalomeno, zde zatím chybí analogie. Oba nálezy mají vztahy k VK a jsou shodně datovány do 2. pol. 6. stol. K. Kromer se na základě vyčlenění řeckých importů do vnitrozemí domnívá, že Jadranská cesta je velmi málo frekventovaná, a dostává se tudy jen málo importů, a to jen do oblasti Slovinska od konce 7. a v průběhu 6. století (*Kromer 1986, 19*). Dále na sever a na východ do Srbska nejsou tyto korintské importy nacházeny. Celek z Atenicy nespadá do řecké obchodní sféry jadranské korintské, nýbrž do černomořské ionské. Území Maďarska, Slovenka a Moravy spadalo do sféry vlivu černomořských Řeků. Jejich pronikání do vnitrozemí nemůže nijak překvapit, je nutno si uvědomit, že právě tito Řekové byli v době vrcholící řecké kolonizace obchodně nejvíce aktivní. V Černém a Středozemním moři se jim přesto připisuje založení nových osad. Není jisté náhoda, že ionské obchodní osady v jižní Francii, i v oblasti Černého moře, vykazují značný prostup do Evropského vnitrozemí. K ionským luxusním předmětům můžeme přiřadit i unikátní nález bronzové hydrie z Ártándu v Maďarsku. Jde o řecký nález archaického období vyrobený ve Spartě, datovaný do 1. čtvrtiny 6. stol., který se na tuto lokalitu dostal se zpožděním a časově odpovídá druhé pol. 6. stol. (*Párducz 1965*).

Těšetická láhev patří do kategorie **keramiky řecké výrobní tradice**. Nejde však o importy z černomořských dílen, ale o keramiku pocházející z dílen působících na středním Dunaji. Podobné napodobeniny poukazují na to, že někteří hrncíři znali nejen černomořské nebo přímo řecké předlohy, ale dovedli pracovat i s vyspělými

technologiami černomořských dílen. Keramika tohoto typu patří nepochybně do kategorie dobových luxusních předmětů. Odpovídá bohatosti vrcholícího vývoje 2. pol. 6. stol. v HK. Jde o jeden z důležitých nálezů, díky němuž můžeme bohaté nálezové celky stupně HD2 v těšetickém mikroregionu zařadit do širšího geografického kontextu, do 2. pol. 6. stol.

15. Hradiska HK stupně HD2

Novým jevem poukazujícím na změnu sídelní struktury HK ve stupni HD2 je budování výsinných hradisek. Tato hradiska, jak ukazují archeologické výzkumy, nejsou v žádném případě vývojově spojeny s hradisky konce mladší fáze popelnicových polí stupně HB.

Na počátku HK, kdy se přetvářela mladší fáze SPP – podolská kultura ve svoji novou halštatskou podobu, přežívalo osídlení na některých rozlehlých hradiscích do stupně HC1. Celou řadu hradisek s tímto přesahem vyčlenil V. Podborský. Materiálově je oprávněně spojuje s pozdně bronzovým vývojem a odděluje je od hradisek pozdně halštatských. Jde o např. Brno – Obrňany, Kramolín, Křepice, Olbramovice, Znojmo – Hrad, sporadicky Plaveč a Suchohrdly – Starý Zámek (*Podborský 1970, 14; 1974, 372*).

Dosud nejrozšířenější názor o počátku jejich budování je spojen s vývojem pozdního stupně HD2 (*Podborský 1970, 14; 1974, 374; Nekvasil 1993, 346*). S podobným názorem lze souhlasit, publikovaný materiál odpovídá stupni HD2. Tato obecná skutečnost ovšem neplatí bez výhrad, na Moravě existuje lokalita i se starším osídlením stupně HD1. O výjimečné časné dataci hradiska Jaroměřice n. Rokytnou do klasického stupně HK uvažoval již V. Podborský (*1970, 14; 1974, 372*). Toto datování se znovu potvrdilo, lokalita je mlado- a pozdně halštatská (*Čížmář, M. 2000, 344*). Publikovaný materiál z hradiska lze po porovnání s těšetickým mikroregionem zařadit jednoznačně do stupně HD1, snad i do stupně HC2.

Po celé období stupňů HC2 – HD1 nejsou zatím v prostoru HK zjištěny jiné opevněné polohy svědčící o budování reprezentativních sídel halštatských velmožů se stavbami, dokládající bohatý společenský život, s objekty se specializovanou výrobou nebo s doklady dálkového obchodu, jako tomu bylo u hradisek ve stupni HB. Podobná sídla v blízkosti jihomoravského území lze hledat na Molpíru u Smolenic a v Šoproni. Otázka sídel budovatelů bohatých horákovských hrobů klasického stupně HK zůstávala na Moravě dlouho nejasná, ovšem dnes lze říci, že typ sídel přední společenské vrstvy HK můžeme hledat v ohrazených sídlech dvorcového charakteru. Takový případ byl nedávno prozkoumán v Kuřimi (*Čížmář, Z. 1996, 217*) nebo v Inzersdorfu – Walpersdorfu v Rakousku (*Ramsl 1998*). Dvorce zajišťovaly obytnou, hospodářskou i sakrální úlohu sídla knížecí vrstvy. Některé indicie jasně naznačují její přítomnost. Na části odkryté plochy dvorce v Kuřimi byly zjištěny rozměrné kúlové domy, z nichž největší měl přes 200 m². Byla prokázána specializovaná výroba bronzů a jantaru. V rámci dvorce se nacházel kultovní okrsek, jehož funkce patrně zajišťovala(y) osoby vyšší společenské vrstvy. Dle našeho chápání doby distribuce a zpracování jantaru bylo v rukou knížecí vrstvy, jejichž ochranu s využitím budovaných ozbrojených družin zajišťovala. Sama realizace byla v rukou obchodníků (snad i řeckých či